

JUSTYNA GOŹDZIEWICZ-BIECHOŃSKA*

ORCID: 0000-0001-5046-037X

Rolnictwo miejskie w kontekście współczesnych wyzwań prawa rolnego

1. Profesor Roman Budzinowski w swoich badaniach nad teorią prawa rolnego podejmował kwestię współczesnych wyzwań rolnictwa i prawa rolnego w różnych kontekstach. Podkreślał on, że choć podstawowym, wręcz „naturalnym” współczesnym wyzwaniem w tym względzie pozostaje zaspokajanie potrzeb żywnościowych (bezpieczeństwo żywnościowe), to „musi być ono realizowane z zachowaniem tych, które dotyczą zasobów naturalnych oraz aspektów terytorialnych”¹. Konieczność sprostania współczesnym wyzwaniom wyznaczanym przez procesy globalizacji, regionalizacji i lokalności² stanowi też jedną z przesłanek ekspansji prawa rolnego³ i potrzeby ustalenia nowych granic tej dziedziny prawa⁴. Warto podkreślić, że R. Budzinowski ujmuje prawo rolne szeroko, jako obejmujące nie tylko tradycyjny trzon (problematykę gruntową, gospodarstwa rolnego

---

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹ R. Budzinowski, *Współczesne wyzwania związane z żywnością i ich rola w kształtowaniu polityki rolnej i prawa rolnego*, „Przeгляд Prawa Rolnego” 2015, nr 2, s. 14.

² Dla opisu złożoności wyzwań globalizacji i lokalności, także dla prawa, stosuje się również przejęty z socjologii termin „globalizacja” (utworzony z połączenia obu słów). Zob. J. Ciechanowicz-McLean, *Aktualne problemy nauki prawa ochrony środowiska*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 43, s. 39–40.

³ R. Budzinowski, *Contemporary challenges of agricultural law: among globalization, regionalization and locality (introductory considerations)*, w: R. Budzinowski (red.), *XV World Congress of Agricultural Law. Contemporary challenges of Agricultural Law: among Globalization, Regionalization and Locality*, Poznań 2018, s. 21.

⁴ R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań 2008, s. 189.

i przedsiębiorstwa rolnego oraz umowy rolne i zagadnienia organizacji rynku rolnego), lecz także prawo rolno-żywnościowe i rolno-środowiskowe z odniesieniem do rozwoju obszarów wiejskich (prawo wiejskie) oraz ochrony klimatu⁵.

Rolnictwo miejskie stanowi zagadnienie badawcze, które w swoisty sposób ukazuje współczesne wyzwania prawa rolnego, a ponadto obrazuje tendencje rozwojowe tej dziedziny prawa. Celem niniejszych rozważań jest scharakteryzowanie zjawiska rolnictwa miejskiego w perspektywie współczesnych wyzwań prawa rolnego oraz uzasadnienie potrzeby badań agrarystycznych dotyczących tego problemu prawnego⁶. Chociaż w naukach prawnych podejmowano badania nad poszczególnymi formami rolnictwa miejskiego⁷ oraz pewnymi aspektami prawnymi tej problematyki⁸, to w polskiej literaturze prawniczej brakuje opracowań, które ujmowałyby to zagadnienie całościowo – jako problem badawczy prawnorolny. Tymczasem było ono podejmowane już wcześniej przez prawników agrarystów z innych krajów, np. z Włoch⁹ czy Stanów Zjednoczonych, gdzie obserwuje się rosnące zainteresowanie tą tematyką¹⁰.

Zagadnienie to ma także istotne znaczenie społeczne i praktyczne. Rolnictwo obecne było w miastach od początku ich istnienia, stanowiąc początkowo ważny dział produkcyjny¹¹. W wyniku rewolucji agrarnej, a potem przemysłowej nastąpiła jednak zmiana jego postrzegania – zostało ono uznane

⁵ R. Budzinowski, *Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2014, nr 2, s. 20.

⁶ Określenie rolnictwa miejskiego jako problem prawa rolnego to oczywiście pewien skrót myślowy, gdyż w istocie problem prawny stanowi tu zespół norm o określonym celu i strukturze odnoszących się do rolnictwa miejskiego jako zjawiska społecznego (przedmiotu regulacji prawnej).

⁷ B. Rakoczy, *Aksjologiczne podstawy ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych*, „Studia Iuridica Agraria” 2011, t. 9, s. 282–293.

⁸ W zakresie prawnej ochrony gruntów rolnych w miastach zob. D. Łobos-Kotowska, *Territorial utilitarian protection of agricultural land in areas within the administrative boundaries of towns and cities (urban areas)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, t. 29, nr 2, s. 99–110; K. Marciniuk, *Inwestycje budowlane na gruntach rolnych położonych w granicach administracyjnych miast*, „Studia Iuridica Agraria” 2011, t. 9, s. 368–375.

⁹ F. Adornato, *L'agricoltura urbana nella società globale*, „Rivista di Diritto Agrario” 2014, z. 1, s. 21–32.

¹⁰ M. Pollans, M. Roberts, *Setting the Table for Urban Agriculture*, „Urban Lawyer” 2014, t. 46, nr 2, s. 202. Autorzy przytaczają statystyki obrazujące znaczący wzrost liczby prawniczych artykułów naukowych dotyczących rolnictwa miejskiego w ostatniej dekadzie.

¹¹ W. Sroka, W. Musiał, *Rolnictwo i gospodarstwa rolne na obszarach miejskich i podmiejskich – konceptualizacja oraz przesłanki rozwoju*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis Oeconomica” 2016, t. 84, nr 3, s. 131–132.

powszechnie za archaiczny i niepożądany element miast, ich „niechciane dziedzictwo”¹². Dopiero w latach 70. XX wieku w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej zaczęto dostrzegać znaczenie rolnictwa i terenów rolnych w miastach, co skutkowało rozwojem przepisów ograniczających niekontrolowaną i nadmierną zabudowę¹³ oraz włączeniem rolnictwa do lokalnych polityk rozwoju przestrzennego jako ważnego elementu zrównoważonego rozwoju miast¹⁴.

W Polsce około 44% powierzchni miast stanowią użytki rolne¹⁵. Mimo to są one nadal traktowane głównie jako rezerwa terenu pod przyszły rozwój miasta¹⁶, stanowiąc jedne z najintensywniej przekształcanych użytków gruntowych na tych terenach¹⁷, przeznaczanych na cele nierolnicze niejako „na zapas”¹⁸. W miastach obserwuje się też intensywne procesy dezagraryzacyjne, co dotyczy szczególnie najmniejszych obszarowo gospodarstw¹⁹. Rolnictwo miejskie nie jest doceniane w politykach przestrzennych, gdzie traktowane jest jako funkcja „schodząca”²⁰. Dodatkowo w rozwoju regulacji prawnej dotyczącej gruntów rolnych w miastach można zauważyć tendencję do ograniczania zakresu ich ochrony²¹. Kwestie te wskazują na praktyczne znaczenie podjętego tematu, jego doniosłość społeczną oraz na potrzebę wypracowania nowego podejścia do tematu rolnictwa miejskiego, także w wymiarze prawnym.

---

¹² B. Szulczewska, K. Bruszevska, A. Cieszevska, R. Giedych, G. Maksymiuk, A. Pirowski, *Rolnictwo miejskie – niechciane dziedzictwo czy szansa na nową jakość krajobrazu*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 2012, t. 32, s. 79–88.

¹³ W. Sroka, W. Musiał, *Rolnictwo i gospodarstwa rolne...*, s. 132.

¹⁴ A. Plonka, E. Heczko-Hylowa, W. Sroka, *Role of Spatial Planning in the Restitution and Development of Urban Agriculture*, „European Research Studies Journal” 2021, t. XXIV, nr 2B, s. 698–711; B. Szulczewska i in., *Rolnictwo miejskie...*, s. 38.

¹⁵ W. Sroka, *Struktura oraz intensywność użytkowania gruntów rolnych w miastach i na obszarach podmiejskich*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2014, t. 6, s. 449.

¹⁶ B. Szulczewska i in., *Rolnictwo miejskie...*, s. 79.

¹⁷ P. Krzyk, K. Bury, *Zmiany przeznaczenia użytków rolnych Krakowa w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego*, „Problemy Rozwoju Miast” 2013, t. 4, s. 27.

¹⁸ M. Geszprych, *Ochrona gruntów rolnych w miastach – analiza aksjologiczno-prawna*, w: Z. Cieślak, A. Kosieradzka-Federczyk (red.), *Prace studialne WSAA*, t. V: *Ochrona środowiska a działalność inwestycyjna. Aspekty prawne*, Warszawa 2016, s. 89.

¹⁹ W. Sroka, *Rolnictwo w obrębie miast – wybrane aspekty zmian strukturalnych przed i po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2014, t. 108, s. 40–41.

²⁰ B. Szulczewska i in., *Rolnictwo miejskie...*, s. 86.

²¹ M. Geszprych, *Ochrona gruntów rolnych...*, s. 87–89.

2. Termin „rolnictwo miejskie” (*urban agriculture*) nie jest jednoznaczny. Co więcej, w literaturze anglojęzycznej funkcjonują też inne określenia traktowane jako synonimy lub pojęcia pokrewne, o nieraz trudnych do uchwycenia różnicach semantycznych (np. *urban farming*, *city farming*, *urban cultivation*, *urban gardening*)²², w polskich pracach także „agrokultura”²³, „miejski agraryzm” i „urbanistyka agrarna”²⁴. Wojciech Sroka proponuje jako polskie tłumaczenie terminu *urban agriculture* słowo „agrokultura”²⁵, natomiast określenie „rolnictwo miejskie” sugeruje „zarezerwować do opisanie działalności typowo rolniczych, prowadzonych zazwyczaj na obrzeżach miast”²⁶. Autor argumentuje, że w języku polskim termin „rolnictwo” nie odnosi się raczej do ogrodów działkowych, upraw na balkonach czy dachach. Wydaje się jednak, że ze względu na szerokie i dynamiczne ujęcie działalności rolniczej w prawie rolnym termin „rolnictwo miejskie” jest adekwatny, w związku z tym został przyjęty w niniejszych rozważaniach.

W najbardziej ogólnych ujęciach rolnictwo miejskie jest definiowane jako „produkowanie żywności w miastach”²⁷. Formułowane są też bardziej rozbudowane definicje, np. Luc J.A. Mougeot określa je następująco: „działalność wytwórcza zlokalizowana wewnątrz miasta (metropolii) lub na obszarach podmiejskich, polegająca na uprawie lub hodowli, wytwarzaniu i dystrybuowaniu produktów żywnościowych i nieżywnościowych, wykorzystująca (także ponownie) zasoby materialne oraz ludzkie, produkty i usługi pochodzące z tego obszaru miejskiego i podmiejskiego, a w zamian dostarczająca zasobów ludzkich i materialnych, produktów i usług przede wszystkim dla

---

²² W. Sroka, *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury – przyczynek do dyskusji*, „Wieś i Rolnictwo” 2014, nr 3, s. 88; A.M.G.A. WinklerPrins, *Defining and Theorizing Global Urban Agriculture*, w: A.M.G.A. WinklerPrins (red.), *Global Urban Agriculture: convergence of theory and practice between North and South*, Boston, MA 2017, s. 2.

²³ W. Sroka, *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury...*

²⁴ T. Jeleński, *Urbanistyka agrarna: Przejściowa moda czy szansa na zrównoważoną urbanizację? (Agricultural Urbanism: Temporary Mode or a Chance for the Sustainable City?)*, „Tekna Komisji Urbanistyki i Architektury PAN (Urbanity and Architecture Files)” 2020, t. XLVIII, s. 299–314.

²⁵ W. Sroka, *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury...*, s. 85–103.

²⁶ *Ibidem*, s. 88.

²⁷ M.R. Halvey, R.E. Santo, S.N. Lupolt, T.J. Dilka, B.F. Kim, G.H. Bachman, J.K. Clark, K.E. Nachman, *Beyond backyard chickens: A framework for understanding municipal urban agriculture policies in the United States*, „Food Policy” 2021, t. 103, s. 1; I. Opitz, R. Berges, A. Piore, T. Kriker, *Contributing to food security in urban areas: differences between urban agriculture and peri-urban agriculture in the Global North*, „Agriculture and Human Values” 2016, t. 33, nr 2, s. 342.

tego obszaru miejskiego”²⁸. Podobnie szeroko ujmują pojęcie rolnictwa miejskiego René van Veenhuizen²⁹ i George Danso oraz Leonie J. Pearson³⁰ i Antoinette M.G.A. WinklerPrins³¹. W literaturze nie ma natomiast zgody co do objęcia tym terminem: ogrodnictwa i architektury krajobrazu o charakterze ozdobnym i rekreacyjnym (w formach ogrodów przydomowych czy parkowych), ale włączane są często: sadownictwo, warzywnictwo i szkółkarstwo³². W literaturze rozróżnia się rolnictwo miejskie (czy wewnątrzmijskie) i podmiejskie, aczkolwiek trudno ustalić kryteria odróżniające³³. Zauważa się, że niewystarczające jest w tym względzie oparcie się na formalnych granicach miast, gdyż w wymiarze przestrzennym między miastem a wsią tworzy się continuum miejsko-wiejskie o zróżnicowanym natężeniu cech miejskich i wiejskich oraz nieostrych granicach³⁴. Kryterium granic administracyjnych miasta jako wyznaczające zasięg terytorialny rolnictwa miejskiego jest jednak często stosowane ze względów praktycznych, zwłaszcza z uwagi na metodologię gromadzenia oficjalnych danych statystycznych³⁵.

Najważniejszą cechą rolnictwa miejskiego, która pozwala odróżnić je od wiejskiego, nie jest jednak sama lokalizacja na obszarach miejskich, lecz zintegrowanie z miejskim systemem gospodarczym i ekologicznym³⁶. To oznacza korzystanie z zasobów miasta (gruntów, wody czy zasobów ludzkich), wpływ systemu miejskiego (w tym polityk miejskich, procesów

²⁸ L.J.A. Mougeot, *Urban agriculture: definition, presence, potentials and risks*, w: S. Gundel, M. Dubbeling, H. de Zeeuw, N. Bakker, U. Sabel-Koschella (red.), *Growing Cities, Growing Food, Urban Agriculture on the Policy Agenda*, Feldafing 2000, s. 10.

²⁹ R. van Veenhuizen, G. Danso, *Profitability and sustainability of urban and peri-urban agriculture*, Agricultural Management, Marketing and Finance Occasional Paper nr 19, Rome 2007.

³⁰ L.J. Pearson, L. Pearson, C. Pearson, *Sustainable urban agriculture: Stocktake and opportunities*, „Urban Agriculture: Diverse Activities and Benefits for City Society” 2010, nr 8, s. 7.

³¹ A.M.G.A. WinklerPrins, *Defining and Theorizing...*, s. 2.

³² N. Hosseinpour, F. Kazemi, H. Mahdizadeh, *A cost-benefit analysis of applying urban agriculture in sustainable park design*, „Land Use Policy” 2022, t. 112, s. 2; L.J. Pearson i in., *Sustainable urban agriculture...*, s. 7.

³³ I. Opitz i in., *Contributing to food security...*, s. 342; A. Piorr, I. Zasada, A. Doernberg, F. Zoll, W. Ramme, *Research for AGRI committee – Urban and Peri-urban agriculture in the EU*, Strasbourg 2018, s. 13–14, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2018\)617468](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2018)617468) [dostęp: 2.02.2022]; L.H. Dossa, M. Sangaré, A. Buerkert, E. Schlechta, *Intra-urban and peri-urban differences in cattle farming systems of Burkina Faso*, „Land Use Policy” 2015, t. 48, s. 401–402.

³⁴ A. Piorr i in., *Research for AGRI...*, s. 15.

³⁵ W. Sroka, *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury...*, s. 90.

³⁶ L.J.A. Mougeot, *Urban agriculture...*, s. 9.

rynkowych, np. konkurencji o grunty), a także oddziaływanie miejskiego rolnictwa na system miasta, np. w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego, ekologii, zdrowia, społecznym i kulturowym³⁷.

Rolnictwo miejskie wyróżnia się szczególnymi cechami, takimi jak: bliskość rynku zbytu, ograniczenie przestrzenne (skutkujące wysokim poziomem konkurencji o grunty, ale też wykorzystywaniem gruntów zdegradowanych i porzuconych), rolnicze wykorzystywanie (choćby potencjalne) bioodpadów i ścieków komunalnych, stosunkowo niski stopień zorganizowania aktywności (nieraz nietraktowanej jako rolnicza)³⁸. Charakterystyczną cechą rolnictwa miejskiego jest również duże wewnętrzne zróżnicowanie. Dotyczy to skali form występowania (od ogrodów przydomowych, a nawet balkonowych i upraw na pasach zieleni na chodnikach, po intensywną produkcję rolną w przedsiębiorstwach rolnych), form organizacji i zaangażowanych podmiotów (indywidualne lub grupowe, prywatne i publiczne), celów funkcjonowania (komercyjne, edukacyjne, społeczne, artystyczne, zaspokajanie potrzeb indywidualnych gospodarstw)³⁹.

Ze względu na ograniczoną dostępność gruntów pojawiają się też w miastach zaawansowane technologie rolnicze, np. na dachach i wewnątrz budynków z wykorzystaniem upraw i hodowli bezglebowych⁴⁰. O rozległości pojęciowej i zróżnicowaniu form rolnictwa miejskiego świadczy objęcie tym zakresem tematycznym tak swoistych zagadnień, jak ogrody działkowe⁴¹

³⁷ Ibidem.

³⁸ A. Piorr i in., *Research for AGRI...*, s. 14; R. van Veenhuizen, *Introduction Cities Farming for the Future*, w: R. van Veenhuizen (red.), *Cities Farming for the Future Urban Agriculture for Green and Productive Cities*, Manila 2006, s. 2.

³⁹ B.Z. Gulyas, J.L. Edmondson, *Increasing city resilience through urban agriculture: Challenges and solutions in the global north*, „Sustainability” 2021, t. 13, nr 3, s. 1–19; M. Horst, N. McClintock, L. Hoey, *The Intersection of Planning, Urban Agriculture, and Food Justice. A review of the Literature*, „Journal of the American Planning Association” 2017, t. 83, nr 3, s. 277–295; S.A. Maloney, *Putting paradise in the parking lot: Using zoning to promote urban agriculture*, „Notre Dame Law Review” 2013, t. 88, nr 5, s. 2551–2596.

⁴⁰ K. Specht, R. Siebert, I. Hartmann, U.B. Freisinger, M. Sawicka, A. Werner, S. Thomaier, D. Henckel, H. Walk, A. Dierich, *Urban agriculture of the future: An overview of sustainability aspects of food production in and on buildings*, „Agriculture and Human Values” 2014, t. 31, nr 1, s. 33–51.

⁴¹ B. Maćkiewicz, R.P. Asuero, A.G. Almonacid, *Urban Agriculture as the Path to Sustainable City Development. Insights into Allotment Gardens in Andalusia*, „Quaestiones Geographicae” 2019, t. 38, nr 2, s. 121–136; J. Spilková, J. Vágner, *The loss of land devoted to allotment gardening: The context of the contrasting pressures of urban planning, public and private interests in Prague, Czechia*, „Land Use Policy” 2016, t. 52, s. 233; M. Partalidou, T. Anthopoulou, *Urban Allotment Gardens During Precarious Times: From Motives to Lived Experiences*, „Sociologia Ruralis” 2017, t. 57, nr 2, s. 211–228; C.K. Kir-

czy formy aktywizmu miejskiego – partyzantki ogrodniczej (*guerilla gardening*)⁴².

W badaniach nad rolnictwem miejskim duże zainteresowanie budzi jego pozytywna rola w budowaniu zrównoważonego rozwoju miast i dostarczaniu świadczeń ekosystemów (*ecosystem services*)⁴³. Zauważa się, że tereny użytkowane rolniczo cechują się wyższym poziomem różnorodności biologicznej niż inne tereny zielone w miastach⁴⁴. Badacze sugerują nawet, że rolnictwo miejskie może przyczyniać się do zmniejszenia presji na ekosystemy naturalne o wysokim poziomie usług ekosystemowych i wspierać ilościową ochronę gruntów rolnych. Realizowanie produkcji rolnej w mieście zmniejsza bowiem zapotrzebowanie na grunty rolne na obszarach wiejskich, a w konsekwencji przyczynia się do ograniczenia niekorzystnych dla środowiska zmian sposobu użytkowania gruntów (tendencji do utraty naturalnych ekosystemów w związku z przekształcaniem ich w agroekosystemy, a co za tym idzie – zmniejszania bioróżnorodności i poziomu świadczeń ekosystemowych na tych terenach)⁴⁵.

---

by, K. Specht, R. Fox-Kämper, J.K. Hawes, N. Cohen, S. Caputo, R.T. Ilieva, A. Lelièvre, L. Poniży, V. Schoen, C. Blythe, *Differences in motivations and social impacts across urban agriculture types: Case studies in Europe and the US*, „Landscape and Urban Planning” 2021, t. 212.

⁴² H. Hung, *Formation of new property rights on government land through informal co-management: Case studies on countryside guerilla gardening*, „Land Use Policy” 2017, t. 63, s. 381–393; D. Adams, M. Hardman, P. Larkham, *Exploring guerrilla gardening: gauging public views on the grassroots activity*, „Local Environment” 2015, t. 20, nr 10, s. 1231–1246; M. Kędzierski, *Od idei miast-ogrodów do ruchu partyzantki ogrodniczej. Społeczne i kulturowe aspekty postaw proekologicznych mieszkańców miasta* (praca doktorska), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2020, s. 156–188, <https://repositorium.amu.edu.pl/handle/10593/26297> [dostęp: 2.02.2022].

⁴³ I. Jahrl, H. Moschitz, J.S. Cavin, *The role of food gardening in addressing urban sustainability – A new framework for analysing policy approaches*, „Land Use Policy” 2021, t. 108; L.E. Ruoso, R. Plant, P. Maurel, C. Dupaquier, P.K. Roche, M. Bonin, *Reading ecosystem services at the local scale through a territorial approach: The case of peri-urban agriculture in the thau Lagoon, Southern France*, „Ecology and Society” 2015, t. 20, nr 3; C. Tapia, L. Randall, S. Wang, L. Aguiar Borges, *Monitoring the contribution of urban agriculture to urban sustainability: an indicator-based framework*, „Sustainable Cities and Society” 2021, t. 74, 103130.

⁴⁴ B.B. Lin, S.M. Philpott, S. Jha, *The future of urban agriculture and biodiversity-ecosystem services: Challenges and next steps*, „Basic and Applied Ecology” 2015, t. 16, nr 3, s. 189–201.

⁴⁵ J.A. Wilhelm, R.G. Smith, *Ecosystem services and land sparing potential of urban and peri-urban agriculture: A review*, „Renewable Agriculture and Food Systems” 2018, t. 33, nr 5, s. 481–494.

Postrzeganie rolnictwa miejskiego w świetle koncepcji świadczeń ekosystemowych ukazuje jego znaczenie w dostarczaniu wszystkich typów tych usług: zaopatrujących (ten rodzaj usług jest szczególnie istotny w krajach rozwijających się i analizowany w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego)⁴⁶, wspierających i regulujących⁴⁷ oraz kulturowych⁴⁸. Rolnictwo miejskie może też przyczyniać się do budowania zielonej infrastruktury i przez to wspierać np. racjonalne gospodarowanie wodami opadowymi⁴⁹, adaptację do zmian klimatycznych⁵⁰, ograniczanie „wysp ciepła” w miastach⁵¹, a także redukować emisje gazów cieplarnianych pochodzących z produkcji i dystrybucji żywności⁵². Należy jednak podkreślić konieczność uwzględnienia kontekstu (danej formy rolnictwa, metody, rodzaju produktów, lokalizacji itp.) w ocenie znaczenia rolnictwa miejskiego dla rozwoju zrównoważonych miejskich systemów żywnościowych, lecz także takich kwestii, jak bezpieczeństwo żywności⁵³.

⁴⁶ D.T. Armanda, J.B. Guinée, A. Tukker, *The second green revolution: Innovative urban agriculture's contribution to food security and sustainability – A review*, „Global Food Security” 2019, t. 22, s. 13–24; A. Zezza, L. Tasciotti, *Urban agriculture, poverty, and food security: Empirical evidence from a sample of developing countries*, „Food Policy” 2010, t. 35, nr 4, s. 265–273.

⁴⁷ I. Cabral, J. Keim, R. Engelmann, R. Kraemer, J. Siebert, A. Bonn, *Ecosystem services of allotment and community gardens: A Leipzig, Germany case study*, „Urban Forestry and Urban Greening” 2017, t. 23, s. 44–53.

⁴⁸ M. Camps-Calvet, J. Langemeyer, L. Calvet-Mir, E. Gómez-Baggethun, *Ecosystem services provided by urban gardens in Barcelona, Spain: Insights for policy and planning*, „Environmental Science and Policy” 2016, t. 62, s. 14–23; G. Giacchè, J.-N. Consalès, B.J.-P. Grard, A.-C. Daniel, C. Chenu, *Toward an evaluation of cultural ecosystem services delivered by urban micro-farms*, „Sustainability” 2021, t. 13, nr 4, s. 1–17.

⁴⁹ T. Deksissa, H. Trobman, K. Zendejdel, H. Azam, *Integrating urban agriculture and stormwater management in a circular economy to enhance ecosystem services: Connecting the dots*, „Sustainability” 2021, t. 13, nr 15.

⁵⁰ G. Lucertini, G. Di Giustino, *Urban and peri-urban agriculture as a tool for food security and climate change mitigation and adaptation: The case of Mestre*, „Sustainability” 2021, t. 13, nr 11.

⁵¹ N. Hosseinpour i in., *A cost-benefit analysis...*

⁵² M. Kulak, A. Graves, J. Chatterton, *Reducing greenhouse gas emissions with urban agriculture: A Life Cycle Assessment perspective*, „Landscape and Urban Planning” 2013, t. 111, nr 1, s. 68–78.

⁵³ Na temat miejskich systemów żywnościowych: B. Goldstein, M. Hauschild, J. Fernández, M. Birkved, *Urban versus conventional agriculture, taxonomy of resource profiles: a review*, „Agronomy for Sustainable Development” 2016, t. 36, nr 1, s. 1–19; C. Prové, J. Dessenin, M. de Krom, *Taking context into account in urban agriculture governance: Case studies of Warsaw (Poland) and Ghent (Belgium)*, „Land Use Policy” 2016, t. 56, s. 16–26. Na temat bezpieczeństwa żywności: E. Buscaroli, I. Braschi, C. Cirillo, A. Fargue-Lelièvre,

Istotne różnice w charakterze rolnictwa miejskiego występują też między krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się. W tych pierwszych zjawisko to ujmowane jest w kontekście takich zagadnień, jak: rozwój, bezpieczeństwo żywnościowe, integracja społeczna, przyczynianie się do zmniejszania ubóstwa, produkcja żywności na własne potrzeby⁵⁴. Tymczasem w krajach globalnej Północy dyskusja na ten temat eksponuje bardziej funkcję wspierania świadczeń ekosystemów niż samą produkcję żywności, skupia się na takich kwestiach, jak: sprawiedliwość żywnościowa, ruchy suwerenności żywnościowej, edukacja, społeczna integracja, zrównoważony rozwój i odnowa związku z przyrodą, oddolne inicjatywy, wyzwania funkcjonowania systemów miejskich⁵⁵.

3. W polskim systemie prawnym nie ma szczególnej, odrębnej regulacji prawnej dotyczącej rolnictwa miejskiego. Biorąc pod uwagę złożoność, wewnętrzne zróżnicowanie i dynamiczny charakter tego zjawiska, wydaje się, że nie byłoby to możliwe, a nawet potrzebne. „Rolnictwo miejskie” nie stanowi też terminu polskiego języka prawnego. Istnieje natomiast osobny akt prawny dotyczący jednego z typów rolnictwa miejskiego – ogrodów działkowych. Ponadto regulacja w zakresie ochrony gruntów rolnych przewiduje szczególny reżim prawny odnoszący się do miast.

Prawo miejscowe podejmuje problematykę rolnictwa miejskiego przede wszystkim w dwóch obszarach: planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz przepisów porządkowych (dotyczących utrzymania czystości i porządku w gminie). W polityce przestrzennej polskich miast obserwuje się tendencję do zmniejszania udziału rolnictwa w strukturze gospodarczej

---

G.C. Modarelli, G. Pennisi, I. Righini, K. Specht, F. Orsini, *Reviewing chemical and biological risks in urban agriculture: A comprehensive framework for a food safety assessment of city region food systems*, „Food Control” 2021, nr 126, 108085, s. 1–15.

⁵⁴ M.N. Poulsen, P.R. McNab, M.L. Clayton, R.A. Neff, *A systematic review of urban agriculture and food security impacts in low-income countries*, „Food Policy” 2015, t. 55, s. 131–146; D.O. Pribadi, S. Pauleit, *Peri-urban agriculture in Jabodetabek Metropolitan Area and its relationship with the urban socioeconomic system*, „Land Use Policy” 2016, t. 55, s. 265–274.

⁵⁵ F. Orsini, G. Pennisi, N. Michelon, A. Minelli, G. Bazzocchi, E. Sanyé-Mengual, G. Gianquinto, *Features and Functions of Multifunctional Urban Agriculture in the Global North: A Review*, „Frontiers in Sustainable Food Systems” 2020, t. 4, s. 1–27; J.A. Wilhelm, R.G. Smith, *Ecosystem services...*, s. 481–494; G. Feola, M. Sahakian, C. Binder, P. Zundritsch, *Sustainability Assessment of Urban Agriculture*, w: C.R. Binder, R. Wyss, E. Massaro (red.), *Sustainability Assessment of Urban Systems*, Cambridge 2020, s. 417–437; L.C. Gray, L.O. Diekmann, S. Algert, *North American Urban Agriculture: Barriers and Benefits*, w: A.M.G.A WinklerPrins (red.), *Global Urban Agriculture...*, s. 24–37.

miast, a w wymiarze przestrzennym – spadek udziału terenów rolnych⁵⁶. Potwierdzają to badania dokumentów polityki przestrzennej miast (studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy) i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wskazujące na powszechny kierunek zmian przeznaczenia terenów rolnych na tereny zabudowy mieszkaniowej, a także usługowej i produkcyjnej. Zawierają one też jednak rekomendację pozostawienia użytków rolnych bez zmian lub przekształcenia w tereny zieleni (urządzonej lub nieurządzonej/naturalnej)⁵⁷. Tymczasem w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej obserwuje się ostatnio znaczącą zmianę podejścia w zakresie prawnej regulacji rolnictwa w lokalnych aktach planowania przestrzennego. Odchodzi się tam od oddzielania różnych sposobów użytkowania gruntów i stref podmiejskich⁵⁸. Na fali koncepcji planowania przestrzennego, takich jak nowy urbanizm (*New Urbanism*) czy rolniczy urbanizm (*agricultural urbanism*), obserwuje się zmianę podejścia i rosnące zainteresowanie tą tematyką⁵⁹. Wdrażane są polityki i narzędzia prawne (w tym z zakresu prawa planowania przestrzennego⁶⁰) ukierunkowane na ochronę gruntów rolnych przed przekształcaniem i zachęcających do prowadzenia działalności rolniczej w miastach⁶¹.

Z kolei w zakresie lokalnych przepisów porządkowych istotną kwestią jest dopuszczalność utrzymywania zwierząt gospodarskich w miastach. Zgodnie z art. 4 ust. 2 pkt 7 ustawy z 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach⁶² wymagania utrzymywania zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, w tym zakazu ich utrzymywania na określonych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach, określane są w regulaminach utrzymania czystości i porządku na terenie gminy. Kwestie bezpieczeństwa i uciążliwości związanych z włączeniem

⁵⁶ B. Szulczewska i in., *Rolnictwo miejskie...*, s. 84; P. Krzyk, K. Bury, *Zmiany przeznaczenia...*, s. 35; A. Gałęcka-Drozda, A. Zachariasz, *Tereny postagrarne w największych miastach Polski*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego/Dissertations of Cultural Landscape Commission” 2017, t. 38, s. 57–70.

⁵⁷ B. Szulczewska i in., *Rolnictwo miejskie...*, s. 84.

⁵⁸ M. Pollans, M. Roberts, *Setting the Table...*, s. 206.

⁵⁹ Ibidem, s. 202; P. Krzyk, K. Bury, *Zmiany przeznaczenia...*, s. 38; A. Plonka i in., *Role of Spatial Planning...*, s. 698–711.

⁶⁰ Zob. studia przypadków zebrane w: S. Brown, K. McIvor, E. Hodges Snyder (red.), *Sowing Seeds in the City. Ecosystem and Municipal Services*, Dordrecht 2016, s. 363–401.

⁶¹ A. Plonka i in., *Role of Spatial Planning...*, s. 699; S.A. Maloney, *Putting paradise...*, s. 2583.

⁶² Ustawa z 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 888 ze zm.).

funkcji rolniczej w mieście stanowią podstawowy argument przeciwników i jedną z głównych barier rozwoju rolnictwa miejskiego.

Jak wspomniano wyżej, odrębną, szczególną regulacją prawną objęte są ogrody działkowe. Ustawa z 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych⁶³ nie tylko określa zasady zakładania i funkcjonowania ogrodów działkowych oraz prawa i obowiązki ich użytkowników, lecz także ustanawia system ich ochrony prawnej. Wskazuje bowiem, że ogrody te podlegają ochronie przewidzianej w przepisach o ochronie gruntów rolnych i leśnych oraz przepisach dotyczących ochrony przyrody i ochrony środowiska (art. 5 u.r.o.d.), zadaniem władzy publicznej jest zaś tworzenie warunków rozwoju dla tej formy rolnictwa miejskiego (art. 6 u.r.o.d.). W preambule aktu zawarto także uzasadnienie systemu tej ochrony przez wskazanie roli i znaczenia ogrodnictwa działkowego, co dopełnia art. 3 wymieniający cele rodzinnego ogrodu działkowego⁶⁴. Ogrody działkowe były i są przedmiotem konfliktów, kontrowersji, w tym prawnych⁶⁵, oraz presji inwestycyjnej (nie tylko w Polsce)⁶⁶. Jednocześnie powszechnie dostrzegana jest ich pozytywna rola w zrównoważonych systemach miejskich w wymiarze środowiskowym, społecznym, zdrowotnym, a nawet ekonomicznym⁶⁷.

Ochrona gruntów rolnych w miastach wynikająca z przepisów ustawy z 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych⁶⁸ jest istotnie ograniczona. Wynika to przede wszystkim z art. 10a ustawy, który wyłącza stosowanie do gruntów rolnych położonych w granicach administracyjnych miast przepisów dotyczących ograniczenia przeznaczenia gruntów na cele

⁶³ Ustawa z 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1073, dalej: u.r.o.d.).

⁶⁴ B. Rakoczy, *Aksjologiczne podstawy...*, s. 282–293.

⁶⁵ M. Kania, *Geneza ustawy z 13.12.2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych*, „Przeгляд Prawa Publicznego” 2016, nr 2, s. 77–97.

⁶⁶ J. Spilková, J. Vágner, *The loss of land...*, s. 232–239; P. Lewandowski, *Proces urbanizacji miast w Polsce a rodzinne ogrody działkowe*, „Przeгляд Budowlany” 2019, nr 9, s. 85–87.

⁶⁷ G. Giacchè i in., *Toward an evaluation...*; D. Dymek, A. Wilkaniec, L. Bednorz, M. Szczepańska, *Significance of allotment gardens in urban green space systems and their classification for spatial planning purposes: A case study of Poznań, Poland*, „Sustainability” 2021, t. 13, nr 19; A.F. Speak, A. Mizgajski, J. Borysiak, *Allotment gardens and parks: Provision of ecosystem services with an emphasis on biodiversity*, „Urban Forestry and Urban Greening” 2015, t. 14, nr 4, s. 772–781; A.E. Van den Berg, M. van Winsum-Westra, S. de Vries, S.M.E. van Dillen, *Allotment gardening and health: a comparative survey among allotment gardeners and their neighbors without an allotment*, „Environmental Health” 2010, t. 9, s. 1–12.

⁶⁸ Ustawa z 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1326 ze zm.).

nierolnicze i nieleśne⁶⁹. Generalnie w ewolucji tej regulacji prawnej można zauważyć tendencję do osłabiania ochrony gruntów przed przekształceniem na cele nierolne⁷⁰. Jeszcze większym wyzwaniem jest ochrona rolnictwa podmiejskiego i gruntów rolnych w strefie podmiejskiej, szczególnie wobec zjawiska suburbanizacji⁷¹.

Rozpatrując z kolei obecność zagadnienia rolnictwa miejskiego w prawie miękkim (*soft law*), można zauważyć rosnące od lat 90. zainteresowanie tym zagadnieniem w polityce rozwoju na szczeblu międzynarodowym (np. działalność w ramach Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, FAO i UN-HABITAT)⁷². Rolnictwo miejskie zostało dostrzeżone w dokumentach polityki Unii Europejskiej, choć bezpośrednie odwołania są sporadyczne. Na przykład w Rezolucji Parlamentu Europejskiego z 27 kwietnia 2017 r. w sprawie aktualnego stanu koncentracji gruntów rolnych w UE⁷³ wezwano państwa członkowskie do „przewidzenia zachęt dla rozwoju gospodarstw miejskich i innych form rolnictwa partycypacyjnego oraz ustaleń w zakresie wspólnego użytkowania ziemi [...] uwzględniając z jednej strony ograniczony dostęp do gruntów rolnych na obszarach wiejskich, a z drugiej strony rosnące zainteresowanie rolnictwem miejskim i okołomiejskim”⁷⁴. Problematyka rolnictwa miejskiego wpisuje się też w formułę celów zrównoważonego rozwoju (w szczególności cele: 15.3 neutralność degradacji gleby, 2.4 bezpieczeństwo żywnościowe, 11.3 zrównoważone miasta i spo-

---

⁶⁹ Szerzej: D. Łobos-Kotowska, *Territorial utilitarian protection...*, s. 99–110; K. Marciniuk, *Main directions and normative areas of agricultural land protection*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, t. 29, nr 2, s. 119.

⁷⁰ J. Goździewicz-Biechońska, *Law in the face of the problem of land take*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2020, nr 1, s. 120; M.A. Król, *Review of the Legislation Regulating the Use of Land. Legal and Administrative Issues*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2018, t. 27, nr 4, s. 85–89; M. Geszprych, *Ochrona gruntów rolnych...*, s. 85–98; D. Kijowski, *Ochrona gruntów rolnych – prawda czy fikcja?*, w: J. Bieluk, A. Doliwa, A. Malarewicz-Jakubów, T. Mróz (red.), *Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego. Księga jubileuszowa Profesora Stanisława Prutisa*, Białystok 2012, s. 116–132.

⁷¹ J. Goździewicz-Biechońska, *Prawne uwarunkowania suburbanizacji (urban sprawl) w Polsce*, „Samorząd Terytorialny” 2018, nr 1–2, s. 86–97; A. Fogel, *Prawne uwarunkowania peryurbanizacji w Polsce – zagadnienia wybrane*, „Urban Development Issues” 2020, t. 66, nr 1, s. 143–150.

⁷² Szerzej na temat tych inicjatyw: R. van Veenhuizen, G. Danso, *Profitability...*, s. 1–3.

⁷³ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 27 kwietnia 2017 r. w sprawie aktualnego stanu koncentracji gruntów rolnych w UE: jak ułatwić rolnikom dostęp do gruntów? (2016/2141(INI)), P8_TA(2017)0197 (2018/C 298/15) (Dz. Urz. UE C 2018.298.112).

⁷⁴ Pkt 19 Rezolucji 2016/2141(INI).

łeczności, 15.2 zrównoważona gospodarka rolna i leśna)⁷⁵. Ponadto w tym kontekście mają znaczenie takie obszary tematyczne, jak: polityka UE w zakresie zapobiegania zajmowaniu gruntów/ziemi (*land take*)⁷⁶, ochrony gleb⁷⁷ (w tym przeciwdziałania ich zasklepianiu, *soil sealing*), polityka EU na rzecz zrównoważonego wykorzystania gruntów i rozwiązań opartych na zasobach przyrody, np. w ramach Strategii na rzecz różnorodności biologicznej⁷⁸ czy dotycząca zielonej infrastruktury⁷⁹.

Jeśli zaś chodzi o Wspólną Politykę Rolną Unii Europejskiej (WPR), to rolnictwo miejskie nie jest właściwie zauważane⁸⁰. Formalnie nie wyłączone go z zakresu przepisów prawa UE dotyczącego systemów wsparcia w ramach WPR⁸¹, jednak nie ma żadnego mechanizmu, który byłby ukierunkowany na rolnictwo miejskie. Wynika to z koncepcji i celów tej polityki, które są fundamentalnie związane z rolnictwem w kontekście rozwoju wsi, a nie miasta⁸².

Przedstawiony wyżej przegląd przepisów prawa dotyczących rolnictwa miejskiego daje obraz rozproszonego, wielokierunkowego i zróżnicowanego ukształtowania norm prawnych. Ale mimo braku ścisłego powiązania można mówić o ich funkcjonalnym związku, pozwalającym na uznanie rolnictwa miejskiego za problem prawny. Podstawą tego powiązania jest kształtujący się wspólny cel przepisów prawnych dotyczących owego zjawiska społecznego. Jest nim ochrona i wspieranie działalności rolniczej w ramach systemu miejskiego, co – jak wspomniano wyżej – stanowi efekt dostrzeżenia wartości i znaczenia rolnictwa miejskiego.

---

⁷⁵ Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych 25 września 2015 r. „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030”, A/RES/70/1, <http://www.un.org.pl/agenda-2030-rezolucja> [dostęp: 2.02.2022].

⁷⁶ J. Goździewicz-Biechońska, *Law in the face...*, s. 105–124.

⁷⁷ M. Geszprych, *Ochrona gruntów rolnych...*, s. 95–96.

⁷⁸ Komunikat Komisji z 20 maja 2020 r. Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 „Przywracanie przyrody do naszego życia”, COM(2020) 380 final.

⁷⁹ Komunikat Komisji z 6 maja 2013 r. Zielona infrastruktura – zwiększanie kapitału naturalnego Europy, COM/2013/0249 final.

⁸⁰ A. Piorr i in., *Research for AGRI...*, s. 11.

⁸¹ Zob. definicje terminów: „rolnik” czy „działalność rolnicza” w art. 4 rozporządzenia PEiR nr 1307/2013 z 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 (Dz. Urz. UE L 347/608).

⁸² S.E. Hagolani-Albov, S.J. Halvorson, *Farm Fresh in the City: Urban Grassroots Food Distribution Networks in Finland*, w: A.M.G.A. WinklerPrins, *Global Urban Agriculture...*, s. 185.

4. Rozpatrując rolnictwo miejskie w kontekście współczesnych wyzwań prawa rolnego, należy w pierwszej kolejności odnieść się do przynależności tego zagadnienia do prawa rolnego. Warto bowiem zauważyć, że „ujmowanie prawa rolnego w kontekście wyzwań współczesności ma charakter swoisty, charakterystyczny właśnie dla tej gałęzi prawa”⁸³, a owa swoistość wiąże się zwłaszcza z przedmiotem regulacji (a także z polityką i samą regulacją prawną)⁸⁴. Prawo rolne jest bowiem gałęzią kompleksową⁸⁵, a przez jego wyróżnienie następuje dychotomiczny podział systemu prawa (na prawo rolne i wszelkie inne normy), zaś kryterium wyróżnienia gałęzi kompleksowych dotyczy najczęściej celu i przedmiotu regulacji⁸⁶. R. Budzinowski, przyjmując to kryterium, definiuje prawo rolne jako „zespół norm prawnych regulujących działalność rolniczą oraz stosunki społeczne ściśle z tą działalnością związane”⁸⁷.

W świetle tego należy uznać, że przynależność rolnictwa miejskiego do prawa rolnego zdeterminowana jest przedmiotem regulacji. W tym kontekście kluczowe jest zaś szerokie ujęcie działalności rolniczej, oparte na koncepcji cyklu rolno-biologicznego, jako kryterium identyfikacji⁸⁸ i wielofunkcyjności rolnictwa. Należy jednak zwrócić uwagę na szczególnie charakter zespołu norm prawnych odnoszących się do rolnictwa miejskiego wynikający z przedstawionego wyżej złożonego charakteru rolnictwa miejskiego, wielości form działalności (wyróżniających się swoistością), nie zawsze związania z formą gospodarstwa rolnego, a także zróżnicowania pełnionych funkcji. Potwierdza to tezę o rozszerzaniu pojęcia działalności rolniczej na inne aktywności (poza wytwórczą), skutkującym rozszerzeniem przedmiotu prawa rolnego, i przesuwaniu jego granic na nowe obszary stosunków społecznych, a także o „mocy przyciągania” różnych regulacji prawnych, jaką ma działalność rolnicza jako kluczowe pojęcie prawa rolnego⁸⁹.

⁸³ R. Budzinowski, *Prawo rolne...*, s. 11–12.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 194. Autorzy powołują prawo rolne właśnie jako przykład tego typu gałęzi prawa.

⁸⁶ K. Zeidler, *Przestrzenie badawcze prawa ochrony dziedzictwa kultury*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, t. 33, s. 494. Należy zauważyć, że wydzielenie określonych regulacji i włączenie ich do kompleksowej gałęzi prawa nie skutkuje wyłączeniem tego zespołu norm z pierwotnej gałęzi prawa (ibidem, s. 495).

⁸⁷ R. Budzinowski, *Problemy ogólne...*, s. 246. W kwestii innych doktrynalnych koncepcji wyodrębnienia prawa rolnego: ibidem, s. 174–187.

⁸⁸ Na temat cyklu rolno-biologicznego: ibidem, s. 201.

⁸⁹ Ibidem, s. 202.

Poza najważniejszymi współczesnymi wyzwaniami prawa rolnego związanymi z takimi kwestiami, jak: bezpieczeństwo żywnościowe, ochrona środowiska (w tym zmiany klimatu i utrata bioróżnorodności) czy bezpieczeństwo żywności, w przypadku rolnictwa miejskiego szczególne znaczenie mają wyzwania związane z urbanizacją. Już obecnie w skali świata więcej ludzi żyje w miastach niż na obszarach wiejskich (55% w 2018 r.), a prognozuje się, że udział ten będzie rósł (w 2050 r. 68% światowej populacji będą stanowili mieszkańcy miast)⁹⁰. Przy tym urbanizacja, jako złożony społeczno-ekonomiczny proces, oddziałuje zarówno na miasta, jak i obszary wiejskie. Rolnictwo miejskie jest tego dobrym przykładem.

Warto też wspomnieć, że swoistość rolnictwa miejskiego ukazuje rosnące znaczenie funkcji ochronnej prawa rolnego. W tym kontekście można pokusić się o rozwinięcie tezy R. Budzinowskiego, który zauważa przesuwanie się akcentów z ochrony podmiotowej (producenta rolnego) na ochronę konsumenta⁹¹. Wydaje się, że w przypadku rolnictwa miejskiego widoczne są jeszcze jeden cel i funkcja ochronna prawa rolnego, jakie stanowi ochrona ekologicznych i społecznych funkcji rolnictwa (w tym rolniczego sposobu użytkowania gruntów). Ten rodzaj ochronnego wymiaru prawa rolnego jest szczególnie widoczny właśnie w przypadku rolnictwa miejskiego.

5. Zmieniające się na przestrzeni wieków wyzwania nie tylko kształtują przedmiot prawa rolnego i rozwój tej dziedziny legislacji, ale także determinują rozwój nauki prawa rolnego⁹² i uzasadniają specjalistyczne badania prawnicze w tym zakresie⁹³. Jednym z przejawów tego procesu jest zmiana granic tego prawa i jego ekspansja⁹⁴. Powoduje to powstawanie nowych, interesujących obszarów badawczych dla tej dziedziny prawa. Należy do nich przedstawiony w powyższych rozważaniach problem – rolnictwo miejskie, który może stanowić ciekawy obszar badań prawników agrarystów. Na pozór nieadekwatny ze względu na swój immanentnie miejski charakter, daje jednak szansę na świeże spojrzenie i szerszą perspektywę badawczą ujmowania problemów prawnorolnych, jako nie tylko skupionych na obszarach wiejskich. Zagadnienie to eksponuje ponadto tendencje

---

⁹⁰ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Urbanization Prospects 2018. Highlights. ST/ESA/SER.A/421, <https://population.un.org/wup/Publications/> [dostęp: 2.02.2022].

⁹¹ R. Budzinowski, *Problemy ogólne...*, s. 202.

⁹² R. Budzinowski, *Prawo rolne...*, s. 20.

⁹³ R. Budzinowski, *Contemporary challenges...*, s. 22.

⁹⁴ R. Budzinowski, *Problemy ogólne...*, s. 127–137.

i cechy rozwojowe odnoszące się do całego współczesnego rolnictwa jako przedmiotu ochrony prawnej (takie jak rola środowiskowa czy społeczna oraz wielofunkcyjność), ale co charakterystyczne, w systemach miejskich mają one szczególne znaczenie.

Kolejną ciekawą badawczo cechą rolnictwa miejskiego jest eksponowanie ochronnej funkcji norm prawa rolnego. W kontekście tej funkcji prawo to stanowi system norm tworzonych dla ochrony rolnictwa jako dobra chronionego, nie tylko ze względu na jego rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego, ale także na pełnione funkcje społeczne i ekologiczne oraz na jego swoistą „wrażliwość”, a przez to „rolniczą wyjątkowość”⁹⁵ na tle innych działań gospodarki.

W innych krajach w ostatnim czasie obserwuje się rosnące zainteresowanie zagadnieniem rolnictwa miejskiego nie tylko w naukach pozaprawnych (gdzie fenomen ten najpierw został dostrzeżony), lecz także w badaniach prawniczych⁹⁶. W Polsce, mimo dużego praktycznego znaczenia kwestii rolnictwa miejskiego (wynikającego chociażby ze znacznego udziału gruntów rolnych w polskich miastach czy obecności ogrodów działkowych, nieraz w atrakcyjnych lokalizacjach), temat ten nie jest przedmiotem szerszego zainteresowania prawników. Należy zatem postulować badania agrarystyczne w tym obszarze, których wyniki mogą przyczynić się zarówno do rozwoju teorii prawa rolnego, jak i do „uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu”, jak zakłada formuła globalnych celów zrównoważonego rozwoju 2030.

BIBLIOGRAFIA

- Adams D., Hardman M., Larkham P. (2015), *Exploring guerrilla gardening: gauging public views on the grassroots activity*, „Local Environment” t. 20, nr 10.
- Adornato F. (2014), *L'agricoltura urbana nella società globale*, „Rivista di Diritto Agrario” nr 1.
- Armanda D.T., Guinée J.B., Tukker A. (2019), *The second green revolution: Innovative urban agriculture's contribution to food security and sustainability – A review*, „Global Food Security” t. 22.

---

⁹⁵ O koncepcji rolniczej wyjątkowości (*agricultural exceptionalism*) uzasadniającej szczególne traktowanie i ochronę rolnictwa: G. Skogstad, *Ideas, paradigms and institutions: Agricultural exceptionalism in the European union and the United States*, „Governance” 1998, t. 11, nr 4, s. 463–490.

⁹⁶ M. Pollans, M. Roberts, *Setting the Table...*, s. 202.

- Brown S., McIvor K., Hodges Snyder E. (red.) (2016), *Sowing Seeds in the City. Ecosystem and Municipal Services*, Dordrecht.
- Budzinowski R. (2008), *Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań.
- Budzinowski R. (2014), *Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.
- Budzinowski R. (2015), *Współczesne wyzwania związane z żywnością i ich rola w kształtowaniu polityki rolnej i prawa rolnego*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.
- Budzinowski R. (2018), *Contemporary challenges of agricultural law: among globalization, regionalization and locality (introductory considerations)*, w: R. Budzinowski (red.), *XV World Congress of Agricultural Law. Contemporary challenges of Agricultural Law: among Globalization, Regionalization and Locality*, Poznań.
- Buscaroli E., Braschi I., Cirillo C., Fargue-Lelièvre A., Modarelli G.C., Pennisi G., Righini I., Specht K., Orsini F. (2021), *Reviewing chemical and biological risks in urban agriculture: A comprehensive framework for a food safety assessment of city region food systems*, „Food Control” nr 126, 108085.
- Cabral I., Keim J., Engelmann R., Kraemer R., Siebert J., Bonn A. (2017), *Ecosystem services of allotment and community gardens: A Leipzig, Germany case study*, „Urban Forestry and Urban Greening” t. 23.
- Camps-Calvet M., Langemeyer J., Calvet-Mir L., Gómez-Baggethun E. (2016), *Ecosystem services provided by urban gardens in Barcelona, Spain: Insights for policy and planning*, „Environmental Science and Policy” t. 62.
- Ciechanowicz-McLean J. (2019), *Aktualne problemy nauki prawa ochrony środowiska*, „Studia Prawnoustrojowe” nr 43.
- Deksissa T., Trobman H., Zendeheel K., Azam H. (2021), *Integrating urban agriculture and stormwater management in a circular economy to enhance ecosystem services: Connecting the dots*, „Sustainability” t. 13, nr 15.
- Dossa L.H., Sangaré M., Buerkert A., Schlechta E. (2015), *Intra-urban and peri-urban differences in cattle farming systems of Burkina Faso*, „Land Use Policy” t. 48.
- Dymek D., Wilkaniec A., Bednorz L., Szczepańska M. (2021), *Significance of allotment gardens in urban green space systems and their classification for spatial planning purposes: A case study of Poznań, Poland*, „Sustainability” t. 13, nr 19.
- Feola G., Sahakian M., Binder C., Zundritsch P. (2020), *Sustainability Assessment of Urban Agriculture*, w: C.R. Binder, R. Wyss, E. Massaro (red.), *Sustainability Assessment of Urban Systems*, Cambridge.
- Fogel A. (2020), *Prawne uwarunkowania peryurbanizacji w Polsce – zagadnienia wybrane*, „Urban Development Issues” t. 66, nr 1.
- Gałęcka-Drozda A., Zachariasz A. (2017), *Tereny postagrarne w największych miastach Polski*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego/Dissertations of Cultural Landscape Commission” t. 38.
- Geszprych M. (2016), *Ochrona gruntów rolnych w miastach – analiza aksjologiczno-prawna*, w: Z. Cieślak, A. Kosieradzka-Federczyk (red.), *Prace studialne WSAA*, t. V: *Ochrona środowiska a działalność inwestycyjna. Aspekty prawne*, Warszawa.

- Giacchè G., Consalès J.-N., Grard B.J.-P., Daniel A.-C., Chenu C. (2021), *Toward an evaluation of cultural ecosystem services delivered by urban micro-farms*, „Sustainability” t. 13, nr 4.
- Goldstein B., Hauschild M., Fernández J., Birkved M. (2016), *Urban versus conventional agriculture, taxonomy of resource profiles: a review*, „Agronomy for Sustainable Development” t. 36, nr 1.
- Goździewicz-Biechońska J. (2018), *Prawne uwarunkowania suburbanizacji (urban sprawl) w Polsce*, „Samorząd Terytorialny” nr 1–2.
- Goździewicz-Biechońska J. (2020), *Law in the face of the problem of land take*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 1.
- Gray L.C., Diekmann L.O., Algert S. (2017), *North American Urban Agriculture: Barriers and Benefits*, w: A.M.G.A WinklerPrins (red.), *Global Urban Agriculture: convergence of theory and practice between North and South*, Boston, MA.
- Gulyas B.Z., Edmondson J.L. (2021), *Increasing city resilience through urban agriculture: Challenges and solutions in the global north*, „Sustainability” t. 13, nr 3.
- Hagolani-Albov S.E., Halvorson S.J. (2017), *Farm Fresh in the City: Urban Grassroots Food Distribution Networks in Finland*, w: A.M.G.A WinklerPrins (red.), *Global Urban Agriculture: convergence of theory and practice between North and South*, Boston, MA.
- Halvey M.R., Santo R.E., Lupolt S.N., Dilka T.J., Kim B.F., Bachman G.H., Clark J.K., Nachman K.E. (2021), *Beyond backyard chickens: A framework for understanding municipal urban agriculture policies in the United States*, „Food Policy” t. 103.
- Horst M., McClintock N., Hoey L. (2017), *The Intersection of Planning, Urban Agriculture, and Food Justice. A review of the Literature*, „Journal of the American Planning Association” t. 83, nr 3.
- Hosseinpour N., Kazemi F., Mahdizadeh H. (2022), *A cost-benefit analysis of applying urban agriculture in sustainable park design*, „Land Use Policy” t. 112.
- Hung H. (2017), *Formation of new property rights on government land through informal co-management: Case studies on countryside guerilla gardening*, „Land Use Policy” t. 63.
- Jahl I., Moschitz H., Cavin J.S. (2021), *The role of food gardening in addressing urban sustainability – A new framework for analysing policy approaches*, „Land Use Policy” t. 108.
- Jeleński T. (2020), *Urbanistyka agrarna: Przejściowa moda czy szansa na zrównoważoną urbanizację? (Agricultural Urbanism: Temporary Mode or a Chance for the Sustainable City?)*, „Teka Komisji Urbanistyki i Architektury PAN (Urbanity and Architecture Files)” t. XLVIII.
- Kania M. (2016), *Geneza ustawy z 13.12.2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych*, „Przegląd Prawa Publicznego” nr 2.
- Kędziński M. (2020), *Od idei miast-ogrodów do ruchu partyzantki ogrodniczej. Społeczne i kulturowe aspekty postaw proekologicznych mieszkańców miasta* (praca doktorska), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/26297> [dostęp: 2.02.2022].
- Kijowski D. (2012), *Ochrona gruntów rolnych – prawda czy fikcja?*, w: J. Bieluk, A. Doliwa, A. Malarewicz-Jakubów, T. Mróz (red.), *Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego. Księga jubileuszowa Profesora Stanisława Prutisa*, Białystok.

- Kirby C.K., Specht K., Fox-Kämper R., Hawes J.K., Cohen N., Caputo S., Ilieva R.T., Lelièvre A., Ponizy L., Schoen V., Blythe C. (2021), *Differences in motivations and social impacts across urban agriculture types: Case studies in Europe and the US*, „Landscape and Urban Planning” t. 212.
- Król M.A. (2018), *Review of the Legislation Regulating the Use of Land. Legal and Administrative Issues*, „Studia Iuridica Lublinensia” t. 27, nr 4.
- Krzyk P., Bury K. (2013), *Zmiany przeznaczenia użytków rolnych Krakowa w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego*, „Problemy Rozwoju Miast” t. 4.
- Kulak M., Graves A., Chatterton J. (2013), *Reducing greenhouse gas emissions with urban agriculture: A Life Cycle Assessment perspective*, „Landscape and Urban Planning” t. 111, nr 1.
- Lewandowski P. (2019), *Proces urbanizacji miast w Polsce a rodzinne ogrody działkowe*, „Przegląd Budowlany” nr 9.
- Lin B.B., Philpott S.M., Jha S. (2015), *The future of urban agriculture and biodiversity-ecosystem services: Challenges and next steps*, „Basic and Applied Ecology” t. 16, nr 3.
- Lucertini G., Di Giustino G. (2021), *Urban and peri-urban agriculture as a tool for food security and climate change mitigation and adaptation: The case of mestre*, „Sustainability” t. 13, nr 11.
- Łobos-Kotowska D. (2020), *Territorial utilitarian protection of agricultural land in areas within the administrative boundaries of towns and cities (urban areas)*, „Studia Iuridica Lublinensia” t. 29, nr 2.
- Maćkiewicz B., Asuero R.P., Almonacid A.G. (2019), *Urban Agriculture as the Path to Sustainable City Development. Insights into Allotment Gardens in Andalusia*, „Quaestiones Geographicae” t. 38, nr 2.
- Maloney S.A. (2013), *Putting paradise in the parking lot: Using zoning to promote urban agriculture*, „Notre Dame Law Review” t. 88, nr 5.
- Marciniuk K. (2011), *Inwestycje budowlane na gruntach rolnych położonych w granicach administracyjnych miast*, „Studia Iuridica Agraria” t. 9.
- Marciniuk K. (2020), *Main directions and normative areas of agricultural land protection*, „Studia Iuridica Lublinensia” t. 29, nr 2.
- Mougeot L.J.A. (2000), *Urban agriculture: definition, presence, potentials and risks*, w: S. Gundel, M. Dubbeling, H. de Zeeuw, N. Bakker, U. Sabel-Koschella (red.), *Growing Cities, Growing Food, Urban Agriculture on the Policy Agenda*, Feldafing.
- Opitz I., Berges R., Piorr A., Krikser T. (2016), *Contributing to food security in urban areas: differences between urban agriculture and peri-urban agriculture in the Global North*, „Agriculture and Human Values” t. 33, nr 2.
- Orsini F., Pennisi G., Michelin N., Minelli A., Bazzocchi G., Sanyé-Mengual E., Gianquinto G. (2020), *Features and Functions of Multifunctional Urban Agriculture in the Global North: A Review*, „Frontiers in Sustainable Food Systems” t. 4.
- Partalidou M., Anthopoulou T. (2017), *Urban Allotment Gardens During Precarious Times: From Motives to Lived Experiences*, „Sociologia Ruralis” t. 57, nr 2.
- Pearson L.J., Pearson L., Pearson C. (2010), *Sustainable urban agriculture: Stocktake and opportunities*, „Urban Agriculture: Diverse Activities and Benefits for City Society” nr 8.

- Piorr A., Zasada I., Doernberg A., Zoll F., Ramme W. (2018), *Research for AGRI committee – Urban and Peri-urban agriculture in the EU*, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE_STU\(2018\)617468](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE_STU(2018)617468) [dostęp: 10.03.2022].
- Plonka A., Heczko-Hyłowa E., Sroka W. (2021), *Role of Spatial Planning in the Restitution and Development of Urban Agriculture*, „European Research Studies Journal” t. XXIV, nr 2B.
- Pollans M., Roberts M. (2014), *Setting the Table for Urban Agriculture*, „Urban Lawyer” t. 46, nr 2.
- Poulsen M.N., McNab P.R., Clayton M.L., Neff R.A. (2015), *A systematic review of urban agriculture and food security impacts in low-income countries*, „Food Policy” t. 55.
- Pribadi D.O., Pauleit S. (2016), *Peri-urban agriculture in Jabodetabek Metropolitan Area and its relationship with the urban socioeconomic system*, „Land Use Policy” t. 55.
- Prové C., Dessein J., Krom M. de (2016), *Taking context into account in urban agriculture governance: Case studies of Warsaw (Poland) and Ghent (Belgium)*, „Land Use Policy” t. 56.
- Rakoczy B. (2011), *Aksojologiczne podstawy ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych*, „Studia Iuridica Agraria” t. 9.
- Ruoso L.E., Plant R., Maurel P., Dupaquier C., Roche P.K., Bonin M. (2015), *Reading ecosystem services at the local scale through a territorial approach: The case of peri-urban agriculture in the thau Lagoon, Southern France*, „Ecology and Society” t. 20, nr 3.
- Skogstad G. (1998), *Ideas, paradigms and institutions: Agricultural exceptionalism in the European union and the United States*, „Governance” t. 11, nr 4.
- Speak A.F., Mizgajski A., Borysiak J. (2015), *Allotment gardens and parks: Provision of ecosystem services with an emphasis on biodiversity*, „Urban Forestry and Urban Greening” t. 14, nr 4.
- Specht K., Siebert R., Hartmann I., Freisinger U.B., Sawicka M., Werner A., Thomaier S., Henckel D., Walk H., Dierich A. (2014), *Urban agriculture of the future: An overview of sustainability aspects of food production in and on buildings*, „Agriculture and Human Values” t. 31, nr 1.
- Spilková J., Vágner J. (2016), *The loss of land devoted to allotment gardening: The context of the contrasting pressures of urban planning, public and private interests in Prague, Czechia*, „Land Use Policy” t. 52.
- Sroka W. (2014), *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury – przyczynek do dyskusji*, „Więść i Rolnictwo” nr 3.
- Sroka W. (2014), *Rolnictwo w obrębie miast – wybrane aspekty zmian strukturalnych przed i po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” t. 108.
- Sroka W. (2014), *Struktura oraz intensywność użytkowania gruntów rolnych w miastach i na obszarach podmiejskich*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” t. 6.
- Sroka W., Musiał W. (2016), *Rolnictwo i gospodarstwa rolne na obszarach miejskich o podmiejskich – konceptualizacja oraz przesłanki rozwoju*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis Oeconomica” t. 84, nr 3.

- Szulczewska B., Bruszevska K., Cieszevska A., Giedych R., Maksymiuk G., Pirowski A. (2012), *Rolnictwo miejskie – niechciane dziedzictwo czy szansa na nową jakość krajobrazu*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” t. 32.
- Tapia C., Randall L., Wang S., Aguiar Borges L. (2021), *Monitoring the contribution of urban agriculture to urban sustainability: an indicator-based framework*, „Sustainable Cities and Society” t. 74, 103130.
- Van den Berg A.E., Winsum-Westra M. van, Vries S. de, Dillen S.M.E. van (2010), *Allotment gardening and health: a comparative survey among allotment gardeners and their neighbors without an allotment*, „Environmental Health” t. 9.
- Veenhuizen R. van (2006), *Introduction Cities Farming for the Future*, w: R. van Veenhuizen (red.), *Cities Farming for the Future Urban Agriculture for Green and Productive Cities*, Manila.
- Veenhuizen R. van, Danso G. (2007), *Profitability and sustainability of urban and peri-urban agriculture*, Agricultural Management, Marketing and Finance Occasional Paper nr 19, Rome.
- Wilhelm J.A., Smith R.G. (2018), *Ecosystem services and land sparing potential of urban and peri-urban agriculture: A review*, „Renewable Agriculture and Food Systems” t. 33, nr 5.
- WinklerPrins A.M.G.A. (2017), *Defining and Theorizing Global Urban Agriculture*, w: A.M.G.A. WinklerPrins (red.), *Global Urban Agriculture: convergence of theory and practice between North and South*, Boston, MA.
- Wronkowska S., Ziemiński Z. (2001), *Zarys teorii prawa*, Poznań.
- Zeidler K. (2015), *Przestrzenie badawcze prawa ochrony dziedzictwa kultury*, „Gdańskie Studia Prawnicze” t. 33.
- Zeza A., Tasciotti L. (2010), *Urban agriculture, poverty, and food security: Empirical evidence from a sample of developing countries*, „Food Policy” t. 35, nr 4.

URBAN AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CHALLENGES OF AGRICULTURAL LAW

Summary

The aim of the considerations is to characterise the phenomenon of urban agriculture from the perspective of contemporary challenges of agricultural law and to justify the need for agricultural research into this legal issue. The starting point of the considerations are theoretical concepts of Roman Budzinowski on the subject and limits of agricultural law as a branch of law. Urban agriculture is a complex phenomenon taking various forms. Its main distinguishing feature is its integration with the ecological-social-economic system of the city. The regulation of urban agriculture is fragmented and varied. However, it does constitute a set of norms that can be regarded as belonging to agricultural law. Consequently, it may constitute an interesting area of research for agricultural lawyers, especially as an exemplification of contemporary challenges and development tendencies of agricultural law.

Keywords: urban agriculture, challenges of agricultural law, theory of agricultural law, allotment gardens, protection of agricultural land in cities

L'AGRICOLTURA URBANA NEL CONTESTO DELLE SFIDE CONTEMPORANEE POSTE AL DIRITTO AGRARIO

Riassunto

L'articolo si propone di caratterizzare il fenomeno di agricoltura urbana in una prospettiva delle sfide contemporanee poste al diritto agrario e di motivare la necessità di svolgere la ricerca agraristica concernente questa problematica. Il punto di partenza per le riflessioni è costituito dai concetti teorici sviluppati da Roman Budzinowski, i quali riguardano l'oggetto e i limiti del diritto agrario come branca del diritto in generale. L'agricoltura urbana è un fenomeno complesso che si manifesta in varie forme. La sua caratteristica distintiva più importante è il fatto di essere integrata con il sistema ecologico, sociale ed economico della città. La regolazione relativa all'agricoltura urbana è sparsa e diversificata. Si tratta, comunque, di un insieme di norme che può essere considerato un problema appartenente al diritto agrario. Può inoltre costituire un interessante campo di ricerca per i giuristi agrari, specie come esemplificazione delle sfide contemporanee e delle tendenze di sviluppo del diritto agrario.

Parole chiave: agricoltura urbana, sfide poste al diritto agrario, teoria del diritto agrario, orti comunali, tutela dei terreni agricoli nelle città